

ЗАТВЕРДЖЕНО
19 лютого 2016 р.

_____ **ДУХНЕНКО В.Б.**
к.т.н., директор ТОВ "РА "Експерт-Рейтинг",
член УТФА

_____ **ШАПРАН В.С.**
к.е.н., Голова рейтингового комітету
ТОВ "РА "Експерт-Рейтинг", член УТФА

Початкові положення

Методичне забезпечення в ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" створювалось (оновлювалось) у відповідності до «Правил визначення уповноваженим рейтинговим агентством рейтингової оцінки за Національною рейтинговою шкалою», що затвердженні рішенням НКЦПФР №17 від 12.01.2016, та зареєстровані у Міністерстві юстиції 03 лютого 2016 р. за № 182/28312. Відповідно до вищезазначеного документу, "Рейтингова методологія — сукупність документів, які визначають критерії визначення рейтингової оцінки уповноваженим рейтинговим агентством за Національною шкалою, у тому числі визначають порядок проведення аналізу емітента та його цінних паперів на предмет відповідності ознакам фіктивності. Рейтингова процедура — документ, який визначає послідовність дій з присвоєння, оновлення, призупинення та відкликання рейтингової оцінки за Національною шкалою".

Тому методичне забезпечення рейтингового процесу у ТОВ РА «Експерт-Рейтинг» складається з таких компонентів:

1. Методика визначення рейтингової оцінки
 - 1.1. Рейтингова процедура
 - 1.2. Принципи та критерії визначення рейтингової оцінки
2. Шкала кредитних рейтингів
3. Інформаційне забезпечення рейтингового процесу
4. Порядок проведення аналізу емітента та його цінних паперів на предмет відповідності ознакам фіктивності
5. Уникнення конфлікту інтересів при визначенні кредитного рейтингу
6. Застереження щодо використання тексту компонентів методичного забезпечення рейтингового процесу у ТОВ РА «Експерт-Рейтинг».

Агентство на наступний робочий день після затвердження методики визначення рейтингової оцінки публікує її у форматі *.pdf на власному Web-сайті у мережі Інтернет та надсилає до НКЦПФР протягом 5-ти робочих днів.

1. Методика визначення (оновлення) рейтингової оцінки

1.1. Рейтингова процедура — документ, який визначає послідовність дій з присвоєння, оновлення, призупинення та відкликання рейтингової оцінки за Національною шкалою. Послідовністю дій присвоєння, оновлення, ризупинення та відкликання рейтингової оцінки є:

1. Укладання договору про присвоєння та оновлення рейтингової оцінки.
2. Визначення відповідальної особи (відповідальних осіб) за присвоєння та оновлення рейтингової оцінки. Відповідальними особами в ТОВ РА «Експерт-Рейтинг» за присвоєння та оновлення рейтингової оцінки є:

- голова рейтингового комітету;
- профільний аналітик, який є членом рейтингового комітету;
- інші члени рейтингового комітету.

3. Голова рейтингового комітету приймає інформацію, надану суб'єктом рейтингування, та призначає профільного аналітика, який є відповідальним за підготовку проекту рейтингового звіту. Проект рейтингового звіту доступний для ознайомлення всім членам рейтингового комітету.

4. Під час підготовки рейтингового звіту відбувається аналіз наданої суб'єктом рейтингування інформації, у тому числі регулярної та особливої інформації емітента та інформації, перелік якої наведено у пункті даного документу "3. Інформаційне забезпечення рейтингового процесу", а також іншої інформації, що є в наявності в уповноваженого рейтингового агентства щодо суб'єкта рейтингування, з періодичністю не рідше ніж раз на 6 місяців.

5. За результатами аналізу профільним аналітиком ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" відбувається підготовка проекту рейтингового звіту, який повинен відображати основні результати аналізу Агентства. Проект рейтингового звіту виноситься на обговорення рейтингового комітету.

6. Рейтинговий комітет ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" є уповноваженим органом щодо прийняття рішення про присвоєння рейтингової оцінки або оновлення рейтингової оцінки шляхом її підтвердження або зміни, призупинення або відкликання присвоєної рейтингової оцінки. На засіданні рейтингового комітету відбувається обговорення проекту рейтингового звіту. Будь-який член рейтингового комітету у разі підтримки більшістю голосів членів рейтингового комітету має можливість внести зміни у проект рейтингового звіту. Проект рейтингового звіту, якщо проект потребує доопрацювання, може розглядатись рейтинговим комітетом кілька разів. Результати засідання рейтингового комітету оформлюються протоколом та засвідчуються підписом директора ТОВ РА «Експерт-Рейтинг» та печаткою ТОВ РА «Експерт-Рейтинг».

7. Рейтинговий звіт надається суб'єкту рейтингування для ознайомлення. Якщо присвоєна та оновлена рейтингова оцінка не влаштовує суб'єкт рейтингування і він має підстави вважати, що в ході рейтингової процедури не були враховані

істотні фактори, що впливають на рейтингову оцінку, суб'єкт рейтингування має право протягом 5 робочих днів після одержання рейтингової оцінки подати обґрунтовану заяву та документи до рейтингового комітету ТОВ РА «Експерт-Рейтинг». Після аналізу заяви і документів Рейтинговий комітет протягом 5 робочих днів після одержання документів для оскарження приймає рішення з присвоєння або оновлення рейтингової оцінки, що не підлягає подальшому оскарженню в уповноваженому рейтинговому агентстві, проте може бути оскаржене в установленому законодавством порядку. До прийняття рішення про присвоєння рейтингової оцінки, за результатом розгляду оскарження публікація присвоєної та оновленої рейтингової оцінки не здійснюється.

8. У разі наявності зауважень з боку суб'єкта рейтингування до змісту рейтингового звіту, але при цьому суб'єкт рейтингування згодний з рейтинговою оцінкою, зауваження суб'єкта рейтингування також розглядаються на додатковому засіданні рейтингового комітету, який приймає колегіальне рішення про доцільність внесення змін до змісту рейтингового звіту більшістю голосів.

9. Опублікування ТОВ РА «Експерт-Рейтинг» рейтингової оцінки відбувається відповідно до чинного законодавства:

- розміщення на Web-сайті ТОВ РА «Експерт-Рейтинг» в глобальній інформаційній мережі Інтернет (www.expert-rating.com) протягом не більше, ніж 10 робочих днів з дати присвоєння рейтингової оцінки, її оновлення, а також розміщення рейтингового звіту з урахуванням вимог законодавства про інформацію;
- надання до Комісії у формі та порядку, затверджених НКЦПФР;
- щомісячного опублікування в обраному друкованому засобі масової інформації (бюлетень "Цінні папери України"), який визначено в договорі, присвоєних або оновлених рейтингових оцінок у відповідному місяці;
- інформація щодо обраного ТОВ РА «Експерт-Рейтинг» друкованого засобу масової інформації підлягає розміщенню на сайті цього агентства в глобальній інформаційній мережі Інтернет протягом 5 робочих днів з дати обрання відповідного друкованого засобу масової інформації.

10. Оновлення присвоєної рейтингової оцінки проводиться ТОВ РА «Експерт-Рейтинг» відповідно до умов договору:

- в разі надходження інформації, що є підставою для перегляду рейтингу(-ів);
- в разі звернення суб'єкта рейтингування;
- на регулярній основі за результатами звітного кварталу, якщо інше не передбачено договором ТОВ РА «Експерт-Рейтинг» із суб'єктом рейтингування, але не рідше ніж за результатами 6 місяців з часу останнього оновлення рейтингу.

11. Послідовність дій ТОВ РА «Експерт-Рейтинг» з оновлення присвоєної рейтингової оцінки наступна:

- інформація від суб'єкта рейтингування та (або) із публічних джерел надходить до рейтингового комітету;
- профільний аналітик готує проект інформації про оновлення рейтингу, який обговорюється та затверджується на засіданні рейтингового комітету та надсилається до суб'єкту рейтингування;
- у разі відсутності об'єктивних зауважень з боку суб'єкта рейтингування, інформація про оновлення кредитного рейтингу публікується відповідно до положень пункту 9 параграфу 1.1 цього документу;
- у разі наявності зауважень з боку суб'єкта рейтингування до змісту інформації про оновлення рейтингу, ТОВ РА «Експерт-Рейтинг» діє відповідно до пункту 8 параграфу 1.1 цього документу.

12. Зміст рейтингового звіту, що публікується, та інформації про оновлення рейтингу відображає основні фактори, на які звертає увагу ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" при прийнятті рішення про оновлення рейтингу. Регулярність оновлення рейтингового звіту та кількість оновлень рейтингу протягом календарного року визначає рейтинговий комітет ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" на колегіальній основі, але в межах, встановлених чинним законодавством.

Рейтинг може бути відкликаний у зв'язку з тим, що позичальник не надає необхідної інформації для оновлення рейтингу або з інших причин.

Агентство може призупинити рейтинг, що може бути відкликаний (як проміжний етап перед його можливим відкликанням) у зв'язку з тим, що позичальник не надає необхідної інформації для оновлення рейтингу або з інших причин.

1.2. Принципи та критерії визначення рейтингової оцінки

Загальним принципом визначення та оновлення рейтингової оцінки є колегіальність. Профільний аналітик банківського сектору після підготовки рейтингового звіту або інформації про оновлення рейтингу надає її на розгляд рейтингового комітету. Рішення приймається рейтинговим комітетом простою більшістю голосів. У разі принципової незгоди із рішенням рейтингового комітету член рейтингового комітету повинен занести до протоколу засідання Комітету особливу думку.

Обираючи показники, за якими проходить вивчення факторів, що впливають на кредитний рейтинг банку, агентством встановлені наступні принципи:

- аналітик повинен надавати перевагу тим показникам, які мають стандартизований розрахунок та можуть порівнюватись з середнім значенням по ринку;
- у разі наявності достовірної інформації про особливості обліку у банку тих або інших операцій аналітик може вносити корективи у розрахунок тих або інших нормативів, повідомляючи про це банк, рейтинговий комітет, а потім визначаючи це у рейтинговому звіті або інформації про оновлення рейтингу;

- у разі, якщо НБУ змінює значення нормативів або вводить нові нормативи замість визначених раніше, аналітик замінює показники до найближчих за значенням, що відображає у рейтинговому звіті або інформації про оновлення рейтингу.

При визначенні та оновленні кредитного рейтингу банку агентство використовує ряд критеріїв за наступними групами:

1. Адекватність капіталу. Дана група факторів базується на наступних показниках:

1. Норматив регулятивного капіталу (Н1). Агентство вивчає ризик відхилення Н1 від нормативного значення та його минулу динаміку у порівнянні з середнім значенням Н1 по банківській системі.

2. Норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2). Агентство вивчає ризик відхилення Н2 від нормативного значення та його минулу динаміку у порівнянні з середнім значенням Н2 по банківській системі.

Додатково агентство вивчає такі фактори:

1. Динаміка власного капіталу банку.
2. Здатність банку нарощувати власний капітал за рахунок власного прибутку.
3. Здатність акціонерів надавати банку підтримку та прозорість структури акціонерів банку.

При визначенні впливу адекватності капіталу на кредитний рейтинг, агентство враховує рівень забезпеченості регулятивним капіталом, надаючи таку оцінку, виходячи із середнього значення нормативу по банківській системі або групі банків, до якої належить рейтингуєми банк за класифікацією НБУ. Інтервали оцінки змінюються відповідно до динаміки середніх значень нормативів капіталу по банківській системі.

2. Ліквідність. Дана група факторів базується на наступних показниках:

1. Норматив миттєвої ліквідності (Н4).
2. Норматив поточної ліквідності (Н5).
3. Норматив короткострокової ліквідності (Н6).

Додатково агентство вивчає такі фактори:

1. Рівень доступу банку до ресурсів на міжбанківському кредитному ринку.
2. Рівень доступу банку до рефінансування НБУ (вивчається за інформацією, яка надана банком, та за публічною інформацією НБУ).
3. Рівень доступу банку до кредитів міжнародних фінансово-кредитних організацій.
4. Рівень доступу до інших джерел ліквідних активів (депозити споріднених компаній, кошти акціонерів, можливість залучення нових клієнтів, тощо).

При визначенні впливу ліквідності на кредитний рейтинг агентство враховує рівень забезпеченості банку ліквідними коштами, надаючи таку оцінку, виходячи із середнього значення нормативів по банківській системі та / або групі банків, до якої належить банк за класифікацією НБУ. Інтервали оцінки змінюються відповідно до динаміки середніх значень нормативів капіталу по банківській системі.

3. Якість активів

Якість активів визначається питомою вагою негативно класифікованих активів банку в загальних активах. До негативно класифікованих активів банку відносять:

- кредити, класифіковані за рівнем ризику, як сумнівні й безнадійні;
- дебіторська заборгованість, що належить до третьої та четвертої групи ризику;
- цінні папери, які підлягають перегляду щодо зменшення рівня корисності й сума очікуваного відшкодування не перевищує 50% від їх балансової вартості;
- прострочені більше ніж на 31 день доходи до одержання;
- кошти, які розміщені на коррахунках у банках, визнаних банкрутами, та банках, які ліквідуються;
- кошти на коррахунках у банках, які зареєстровані в офшорних зонах або в країнах, що не мають рейтингів міжнародних рейтингових агентств;
- рівень якості активів розраховується, як відношення негативно класифікованих активів до сукупного розміру активів банку.

У разі якщо кредитний портфель банку займає більше 50% активів банку, агентство віддає перевагу при визначенні якості активів банку саме якості кредитного портфеля та може вивчати галузеву диверсифікацію кредитного портфеля банку, частку у кредитному портфелі банку 5–10 найбільших позичальників тощо. Рішення про розширення аналітичного горизонту приймає профільний аналітик, виходячи із доцільності такого аналізу.

Додатково агентство визначає:

- рівень покриття сформованими резервами вартості негативно класифікованих активів;
- динаміку нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7);
- динаміку нормативу великих кредитних ризиків (Н8);
- динаміку нормативу «Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами» (Н9).

При визначенні впливу нормативів кредитних ризиків банку на його кредитний рейтинг, агентство враховує рівень середнього значення цих нормативів по банківській системі та / або групі банків, до якої належить банк

за класифікацією НБУ. Інтервали оцінки змінюються відповідно до динаміки середніх значень нормативів капіталу по банківській системі.

4. Дохідність операцій банку

Рівень дохідності операцій банку визначається агентством за такими показниками:

- Рентабельність активів;
- Рентабельність власного капіталу;
- Динаміка чистого прибутку банку у порівнянні з аналогічним періодом минулого року;
- Динаміка чистого процентного доходу банку у порівнянні з аналогічним періодом минулого року;
- Динаміка співвідношення чистого процентного доходу до чистого комісійного доходу банку;
- Вплив на доходи банку торгівельних операцій на валютному ринку та на ринку цінних паперів.

При визначенні впливу дохідності операцій банку на його кредитний рейтинг Агентство враховує загальні аналогічні показники по банківській системі та їх динаміку у часі.

5. Відносини банку з акціонерами. При оцінці рівня корпоративного управління в банку, основне завдання аналітичної служби полягає в тому, щоб визначити, наскільки система відносин між акціонерами банку впливає на його надійність. Вважається, що погодженість дій між акціонерами, а також відсутність конфліктів серед акціонерів позитивно впливають на надійність банку та створюють надійну платформу для подальшого фінансування його діяльності. Тим часом, наявність позовів з боку міноритарних акціонерів або наявність негативної інформації щодо недотримання прав міноритаріїв можуть негативно позначитися на роботі банку. Вивчаючи рівень корпоративного управління у банку, агентство концентрується на вивченні взаємовідносин банку з акціонерами:

1. Структура акціонерів банку, які володіють більше 5% акцій.
2. Основні міноритарні акціонери, інтереси яких не представлені в органах управління банком.
3. Загальна кількість акціонерів, з них фізичних осіб.
4. Наявність незалежних директорів в органах управління банком.
5. Наявність регулярної інформації в національній системі розкриття інформації на сайті Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (АРІФРУ).
6. Наявність інформації про акціонерів банку на Web-сайті НБУ та відсутність претензій з боку НБУ до структури акціонерів банку.
7. Наявність судових позовів від міноритарних акціонерів, де відповідачем виступає банк.

6. Взаємовідносини з владою

Агентство вивчає наявність конфлікту банку з органами державної влади. Наявні конфлікти вивчаються агентством з публічних джерел. У разі виявлення високого ризику наявності конфлікту інтересів між банком та органами влади агентство може додатково вивчати:

- кількість перевірок НБУ, НКЦПФР, ДФС, АМКУ за останні 12 місяців;
- сума штрафів, пені, неустойок, сплачених за результатами перевірок державних регуляторів за останні 12 місяців;
- кількість справ у судах, ініційованих банком;
- кількість справ у судах, ініційованих клієнтами банку;
- сума врегульованих і не врегульованих претензій до банку за останні 12 місяців;
- сума врегульованих і не врегульованих претензій банку за останні 12 місяців.

7. Частка ринку й конкурентне середовище

Не слід сприймати, що рейтингове агентство прагне встановити пропорцію між розміром банку й рівнем його надійності, однак зазвичай аналітична служба агентства преміює банк за розмір його активів. Даний підхід відповідає міжнародним стандартам. В даній групі враховуються наступні фактори/показники:

- Частка на ринку, що розраховується як відношення чистих активів банку до сукупних чистих активів по банківській системі;
- Коефіцієнт участі на ринку, який дорівнює відношенню суми депозитів клієнтів банку (крім міжбанку) до середнього обсягу депозитів по банківській системі (крім міжбанку);
- Наявність зовнішніх позик, партнерські відносини з міжнародними фінансово-кредитними організаціями;
- Наявність іноземних акціонерів, яким доступні дешеві ресурси;
- Наявність підтримки з боку іноземних держав або держави Україна.

Під державною підтримкою мається на увазі входження до складу акціонерів банку держави, наявність державних гарантій або поручительств по гарантіях банку, а також обслуговування банком великих державних компаній. Аналітична служба рейтингового агентства також може приймати до уваги ситуацію, коли іноземний уряд входить до складу засновників материнської структури, яка контролює банк в Україні.

Додатково агентство може враховувати такі фактори, як:

- сильні позиції банку на окремих специфічних ринках банківських послуг;
- монопольне становище банку в окремих сегментах ринку банківських послуг;
- прибутковий потенціал банку після реалізації демпінгової стратегії, тощо.

8. Валютний і процентний ризики. Дана група факторів базується на наступних показниках:

- валютна позиція банку або аналогічний їй показник;
- розрив (GAP) між активами та пасивами, чутливими до зміни відсоткової ставки.

Аналіз за цією групою факторів є не обов'язковим, якщо Індекс GAP близькій до одиниці та / або ЧПД банку не мав від'ємного значення за останній звітний рік, якщо дисбаланс між активами та пасивами у іноземній валюті аналізувався при горизонтальному аналізі балансу банку.

9. Додаткові фактори, які можуть прийматись агентством до уваги при оцінці:

- менеджмент банку та його досвід роботи;
- наявність підтвердженої негативної інформації щодо аудиту банку;
- особливості системи управління персоналом банку;
- особливості управління регіональними підрозділами банку;
- наявність філій та представництв за межами України і ризики у їх діяльності;
- при оцінці облігацій які вже знаходяться в обігу та відображені на балансі банку у пасивах враховується фактор наявності додаткового забезпечення за такими облігаціями;
- при оцінці облігацій тільки будуть випущені та відображені на балансі банку у пасивах враховується як вони вплинуть на обсяг зобов'язань банку.

10. Політика при врахування зовнішньої підтримки від акціонерів

Зовнішня підтримка враховується агентством за методом визначення типу акціонеру банку (перелік від найвищої до найнижчої):

- Міжнародні банківські групи з активами більше 100 млрд доларів США та кредитним рейтингом міжнародних рейтингових агентств вище А-;
- Банки з підтримкою іноземних держав, кредитний рейтинг яких вище України;
- Банки з підтримкою від держави Україна;
- Банки з підтримкою іноземних держав, кредитний рейтинг яких нижчий України;
- Банки з вітчизняним капіталом, які залучають капітал на фондовому ринку;
- Банки великих національних бізнес-груп;
- Банки невеликих національних бізнес-груп;
- Банки, що контролюються фізичними особами.

Агентство має підстави вважати підтримку від акціонера високою та коригувати кредитний рейтинг банківської установи тільки у разі наявності у

минулих періодах факту(-ів) підтримки банку з боку акціонера(-ів). Позитивно слід сприймати такі фактори, що підвищують ймовірність підтримки:

- публічні заяви представників акціонерів про поповнення статутного фонду або надання коштів банку на умовах субординованого боргу;
- наявність у порядку денному зборів акціонерів питання про збільшення статутного фонду;
- наявність зареєстрованої емісії акцій, тощо.

У разі, якщо фактори або сукупність факторів не підлягають кількісній оцінці, така оцінка проводиться експертним шляхом учасниками рейтингового комітету, виходячи з рейтингової шкали, за якою проводиться оцінка.

2. Шкала кредитних рейтингів

ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" визначає кредитні рейтинги банків (позичальників) та їх облігацій за національною шкалою, що затверджено Постановою Кабінету міністрів України від 26 квітня 2007 р. № 665.

Таблиця А

Національна рейтингова шкала відповідно до Постанови КМУ №665 від 26.04.2007, довгострокові кредитні рейтинги

Інвестиційні рівні	
uaAAA	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaAAA характеризується найвищою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами
uaAA	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaAA характеризується дуже високою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами
uaA	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaA характеризується високою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Рівень кредитоспроможності чутливий до впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
uaBBB	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaBBB характеризується достатньою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Рівень кредитоспроможності залежить від впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
Спекулятивні рівні	
uaBB	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaBB характеризується кредитоспроможністю нижчою ніж достатня порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Висока залежність рівня кредитоспроможності від впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
uaB	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaB характеризується низькою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Дуже висока залежність рівня кредитоспроможності від впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
uaCCC	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaCCC характеризується дуже низькою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Потенційна вірогідність дефолту
uaCC	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaCC характеризується високою вірогідністю дефолту
uaC	Позичальник очікує дефолт за борговими зобов'язаннями
uaD	Дефолт. Виплата відсотків і основної суми за борговими зобов'язаннями позичальника припинена без досягнення згоди з кредиторами щодо реструктуризації заборгованості до настання строку платежу.

**Національна рейтингова шкала відповідно до Постанови КМУ №665 від
26.04.2007, короткострокові кредитні рейтинги**

Інвестиційні рівні	
uaK1	Позичальник або окремий борговий інструмент характеризується найвищою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Фінансовий стан такого позичальника дає змогу запобігти передбачуваним ризикам у короткостроковому періоді
uaK2	Позичальник або окремий борговий інструмент характеризується високою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Фінансовий стан такого позичальника достатньо високий для того, щоб запобігти передбачуваним ризикам у короткостроковому періоді
uaK3	Позичальник або окремий борговий інструмент характеризується достатньою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Фінансовий стан такого позичальника задовільний для того, щоб запобігти передбачуваним ризикам у короткостроковому періоді
Спекулятивні рівні	
uaK4	Позичальник або окремий борговий інструмент характеризується низькою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Фінансовий стан такого позичальника недостатній для того, щоб запобігти передбачуваним ризикам у короткостроковому періоді
uaK5	Позичальник або окремий борговий інструмент характеризується дуже низькою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Фінансовий стан такого позичальника не дає змоги запобігти передбачуваним ризикам у короткостроковому періоді
uaKD	Позичальник оголосив дефолт за борговими зобов'язаннями

У разі застосування Національної рейтингової шкали можуть використовуватися такі додаткові позначення:

"-" або "+" — проміжні категорії рейтингу відносно основних категорій;

(*pi*) — рейтинги, визначені на підставі використання лише публічної інформації;

відкликаний — рейтинг, відкликаний у зв'язку з тим, що позичальник не надає необхідної інформації для оновлення рейтингу або з інших причин;

призупинений — рейтинг, що може бути відкликаний (як проміжний етап перед його можливим відкликанням) у зв'язку з тим, що позичальник не надає необхідної інформації для оновлення рейтингу або з інших причин.

Оскільки з 19.04.2010 р. ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" визначає кредитні рейтинги емітентів не тільки з України, то з відповідної дати агентство у своїй діяльності крім національної шкали використовує власну шкалу, яку відносить до "міжнародної" (табл. В).

**Рейтингова шкала ТОВ РА "Експерт-Рейтинг",
довгострокові кредитні рейтинги**

Інвестиційні рівні	
AAA	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaAAA характеризується найвищою кредитоспроможністю порівняно з іншими позичальниками або борговими інструментами
AA	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaAA характеризується дуже високою кредитоспроможністю порівняно з іншими позичальниками або борговими інструментами

A	Позичальник або окремих борговий інструмент з рейтингом uaA характеризується високою кредитоспроможністю порівняно з іншими позичальниками або борговими інструментами. Рівень кредитоспроможності чутливий до впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
BBB	Позичальник або окремих борговий інструмент з рейтингом uaBBB характеризується достатньою кредитоспроможністю порівняно з іншими позичальниками або борговими інструментами. Рівень кредитоспроможності залежить від впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
Спекулятивні рівні	
BB	Позичальник або окремих борговий інструмент з рейтингом uaBB характеризується кредитоспроможністю нижчою ніж достатня порівняно з іншими позичальниками або борговими інструментами. Висока залежність рівня кредитоспроможності від впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
B	Позичальник або окремих борговий інструмент з рейтингом uaB характеризується низькою кредитоспроможністю порівняно з іншими позичальниками або борговими інструментами. Дуже висока залежність рівня кредитоспроможності від впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
CCC	Позичальник або окремих борговий інструмент з рейтингом uaCCC характеризується дуже низькою кредитоспроможністю порівняно з іншими позичальниками або борговими інструментами. Потенційна вірогідність дефолту
CC	Позичальник або окремих борговий інструмент з рейтингом uaCC характеризується високою вірогідністю дефолту
C	Позичальник очікує дефолт за борговими зобов'язаннями
D	Дефолт. Виплата відсотків і основної суми за борговими зобов'язаннями позичальника припинена без досягнення згоди з кредиторами щодо реструктуризації заборгованості до настання строку платежу.

У разі застосування міжнародної рейтингової шкали можуть використовуватися такі додаткові позначення:

"-" або "+" — проміжні категорії рейтингу відносно основних категорій;

(*pi*) — рейтинги, визначені на підставі використання лише публічної інформації;

відкликаний — рейтинг, відкликаний у зв'язку з тим, що позичальник не надає необхідної інформації для оновлення рейтингу або з інших причин;

призупинений — рейтинг, що може бути відкликаний (як проміжний етап перед його можливим відкликанням) у зв'язку з тим, що позичальник не надає необхідної інформації для оновлення рейтингу або з інших причин.

1. При проведенні присвоєння та оновлення рейтингів позичальників (емітентів) з України пріоритетною є оцінка за національною шкалою.
2. Рейтинг за шкалою ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" присвоюється за бажанням емітента і показує думку аналітиків агентства про ймовірність дефолту без прив'язки до ризиків країни (у міжнародному форматі).
3. Співвідношення між шкалою ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" та національною шкалою затверджується рейтинговим комітетом ТОВ РА "Експерт-Рейтинг".
4. Співвідношення між шкалою ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" та національною шкалою у кожному окремому випадку може відрізнятися в залежності від валюти зобов'язань, валютної структури доходів та витрат емітента, наявності зовнішньої підтримки акціонерів нерезидентів, тощо.

Агентство звертає увагу, що рейтинг надійності депозитів не відноситься до категорії кредитних рейтингів, також рейтинг надійності депозитів визначається агентством за рейтинговою шкалою агентства. В українському законодавстві не існує національної рейтингової шкали для визначення надійності депозитів (*табл. С*).

**Рейтингова шкала ТОВ РА "Експерт-Рейтинг",
рейтингів надійності депозитів**

Інвестиційні рівні	
ua1	Найвищий із можливих рівень надійності депозиту
ua2	Дуже високий рівень надійності депозиту
ua3	Високий рівень надійності депозиту
ua4	Достатній рівень надійності депозиту
ua5	Менш ніж достатній рівень надійності депозиту
ua6	Недостатній рівень надійності депозиту

Співвідношення між шкалами (у тому числі при визначенні рейтингу надійності депозитів) ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" визначається рішенням рейтингового комітету агентства.

3. Інформаційне забезпечення рейтингового процесу

Інформаційне забезпечення рейтингового процесу у ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" враховує вимоги чинного законодавства України, включаючи вимоги «Правил визначення уповноваженим рейтинговим агентством рейтингової оцінки за Національною рейтинговою шкалою», що затвердженні рішенням НКЦПФР №17 від 12.01.2016.

До інформації, яку повідомляє суб'єкт рейтингування уповноваженому рейтинговому агентству, відноситься **регулярна та особлива інформація емітента:**

- прийняття рішення про розміщення цінних паперів на суму, що перевищує 25 відсотків статутного капіталу;
- прийняття рішення про викуп власних акцій;
- факти лістингу/делістингу цінних паперів на фондовій біржі;
- отримання позики або кредиту на суму, що перевищує 25 відсотків активів емітента;
- зміна складу посадових осіб емітента;
- зміна власників акцій, яким належить 10 і більше відсотків голосуючих акцій;
- рішення емітента про утворення, припинення його філій, представництв та інших відокремлених підрозділів;
- рішення вищого органу емітента про збільшення або зменшення розміру статутного капіталу;
- порушення справи про банкрутство емітента, винесення ухвали про його санацію;
- рішення вищого органу емітента або суду про припинення або банкрутство емітента;
- накладення арешту на банківські рахунки емітента;
- знищення майна на суму, що перевищує 10 відсотків розміру статутного капіталу емітента;

- участь емітента в холдингових компаніях, фінансово-промислових групах, інших об'єднаннях або припинення участі в них;
- учинення правочинів на суму, що перевищує 10 відсотків суми вартості активів емітента;
- дроблення або консолідація акцій емітента;
- значні зміни в номенклатурі послуг, вартість яких становить не менше 25 відсотків доходу від реалізації послуг емітента;
- пред'явлення позову до емітента в розмірі, що перевищує 10 відсотків розміру статутного капіталу;
- річні звіти емітента;
- накладення фінансових санкцій на суму, що перевищує понад 10 відсотків розміру статутного капіталу емітента;
- накладення Комісією штрафів на емітента;
- отримання, відкликання або анулювання ліцензії, патентів або інших документів дозвільного характеру, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності емітента.

При прийнятті рішень про визначення та оновлення кредитних рейтингів за національною шкалою аналітики ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" також перевіряють інформацію за публічними базами даних:

- Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України;
- Єдиний реєстр судових рішень;
- загальнодоступні бази даних НКЦПФР, податкових органів, органів внутрішніх справ (за наявності), та інших баз даних органів влади і місцевого самоврядування, доступ до яких не обмежений законодавством.

Також об'єктом обов'язкового аналізу є вся публічна звітність банку, що повинна ним публікуватись за вимогами НБУ(щоквартально та щорічно), та (або) за власною ініціативою банку. Агентство обов'язково включає до свого аналізу публічну звітність банку, оскільки вона (як правило) підлягає більшій перевірці з боку НБУ / внутрішнього аудиту банків / зовнішніх аудиторів / материнських банків тощо.

Додатково при вивченні проблемних питань управління ліквідністю банку, активами та пасивами, якості банківських активів, адекватності банківського капіталу та інших питань, що описані у параграфі 1.2 даного документу, ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" запитує статистичну звітність банку перед НБУ. Договір між банком та ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" містить обов'язкову норму, яка дає ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" право запиту будь-якої форми статистичної звітності банку.

Додатково при вивченні проблемних питань управління ліквідністю банку, активами та пасивами, якості банківських активів, адекватності банківського капіталу та інших питань, що описані у параграфі 1.2 даного

документу, ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" запитує у банку **файли первинної звітності**: #1 та #2.

При вивченні зовнішньої підтримки банків від акціонерів ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" вивчає фінансову звітність акціонерів, данні про їх кредитні рейтинги, рейтингові звіти міжнародних рейтингових агентств тощо.

У разі, якщо емісія облігацій банку забезпечена додатковими гарантіями, агентство вивчає фінансову звітність такого поручителя та всю публічну фінансову інформацію, яка наявна по юридичній особі поручителю. При аналізі звітності поручителя(ів) агентство використовує ті ж послідовності дій та ті ж принципи аналізу і його інформаційного забезпечення, встановлені агентством для певного типу юридичної особи (банк / страховик / підприємство не фінансового сектору).

4. Порядок проведення аналізу емітента (банку) та його цінних паперів на предмет відповідності ознакам фіктивності

1) Встановлений агентством факт відсутності емітента за місцезнаходженням. Під місцезнаходженням агентство розуміє не запис адреси у ЄДР, а адресу банку, яка вказана у договорі на рейтингове обслуговування. Якщо в процесі регулярного обміну документами із банком виникає ситуація коли він вибуває із старої адреси, але не повідомляє нову, агентство вважає факт відсутності емітента за адресою місцезнаходження підтвердженим разом із поверненням поштових відправлень.

2) Неподання емітентом до НКЦПФР регулярної річної інформації або регулярної квартальної інформації протягом двох кварталів поспіль, затримка в публікації квартального звіту банку більше, ніж на 10 робочих днів від встановленої НБУ дати.

3) Непроведення акціонерним товариством (банком) загальних зборів акціонерів протягом двох років поспіль та/або неутворення органів управління акціонерного товариства, визначених законодавством, протягом року з дня реєстрації Комісією звіту про результати приватного розміщення акцій серед засновників акціонерного товариства. Систематична зміна голови правління та голови наглядової ради банку, більше 2 разів на рік, без об'єктивних причин.

4) Перевищення співвідношення капіталізації емітента (банку) до розміру операційного доходу більше ніж у 3 рази відповідно до фінансової звітності банку, яка опублікована у кварталному або річному форматі.

5) Перевищення співвідношення капіталізації емітента (банку) до вартості чистих активів такого банку більш ніж у 3 рази відповідно до фінансової звітності банку, яка опублікована у кварталному або річному форматі.

6) Переважну частку активів банку (більше ніж 80 відсотків) складають цінні папери, емітентів яких НКЦПФР визнала фіктивними, або за якими відкриті справи по підозрі у маніпуляції цінами (у разі наявності доступу до цієї інформації).

7) Кількість працівників емітента (банку) станом на кінець звітного періоду становить менше десяти осіб відповідно до фінансової звітності емітента, поданої до Комісії станом на кінець звітного періоду.

8) Середньомісячні витрати емітента на оплату праці в середньому на одного працівника є меншими двохкратного мінімального розміру заробітної плати, визначеного законодавством на дату складання фінансової звітності емітента (банку), відповідно до такої звітності.

9) Низький рівень (менше 1% від розміру активів банку) або відсутність процентних доходів станом на кінець фінансового року.

10) Утримання протягом трьох місяців і більше нормативу миттєвої ліквідності (Н4) на рівні 100% і більше без поважних причин.

У разі доведення 3 із 10 критеріїв емітент буде вважатись таким що має високий ризик фіктивної діяльності.

5. Уникнення конфлікту інтересів при визначенні кредитного рейтингу

У своїх діях з уникнення конфлікту інтересів ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" керується чинним законодавством та Кодексом поведінки для кредитно-рейтингових агентств IOSCO (CODE OF CONDUCT FUNDAMENTALS FOR CREDIT RATING AGENCIES).

Додатково, з метою уникнення конфлікту інтересів, агентство у своїй діяльності впроваджує такі принципи:

- колегіальність прийняття рішень про присвоєння та оновлення кредитних рейтингів;
- невторчання директора ТОВ РА "Експерт-Рейтинг", який відповідає за комерційну частину роботи агентства, у процес прийняття рішення про присвоєння та оновлення кредитного рейтингу;
- максимальна можлива транспарентність рейтингового процесу, через публікацію рейтингових звітів та інформацію про регулярне оновлення кредитних рейтингів

6. Застереження щодо використання тексту компонентів методичного забезпечення рейтингового процесу в ТОВ РА "Експерт-Рейтинг"

Текст методики є власністю ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" та (або) фізичних осіб, які працюють у агентстві. Зареєстровані авторські права, що передані у

використання агентству, підлягають захисту з боку агентства відповідно до договору про передачу прав. Копіювання або розповсюдження тексту методики без письмової згоди ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" — заборонене. Використання методики для досліджень, текст яких підлягає публікації, — заборонене. У разі використання тексту методики з метою наукових досліджень посилання на ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" є обов'язковим.

Методологія та процедура викладені у даному документі розроблені відповідно до чинного законодавства яке діяло на момент складання документів. У разі змін вітчизняного законодавства, або міжнародних норм та правил ТОВ РА "Експерт-Рейтинг" враховує такі зміни у своїй діяльності без внесення змін у методологію або процедуру.